

Wetenschappelijke onderbouwing van model 8:

Het BOAM-gedragmodel

De binnenste cirkels uit het BOAM-gedragmodel (primair gedrag en secundair probleem)

Het BOAM-gedrag model laat zien hoe een oorspronkelijk, primair probleem – onvoldoende vervulde basisbehoeften en ordeningsproblemen als gevolg van trauma en/of overvraging – uiteindelijk kan leiden tot verschillende vormen van overlevingsgedrag en psychopathologie, en welke rol de omgeving daarin speelt. Het model laat zien dat kinderen met een primair probleem dit uiten in primair gedrag: gedrag waarmee zij laten zien dat er een probleem is en waarin zij hun kwetsbaarheid tonen. Hierbij kunnen gevoelens van verdriet, angst, boosheid, walging of verwarring optreden (Roxburgh, 2023; Villalta et al., 2018), maar ook terugtrekgedrag of een verlies van zelfregulatievaardigheden (Ford et al., 2008; McGibben, 2017).

Voor het verwerken van hun emoties zijn kinderen, afhankelijk van hun leeftijd en ontwikkelingsniveau, nog gedeeltelijk afhankelijk van hun ouders. Wanneer alles goed verloopt, zullen zij hun emoties dan ook aan hun ouders tonen (Cooke et al., 2019; Lozada et al., 2016; Obeldobel et al., 2023; Salmon & Bryant, 2002). De manier waarop ouders reageren op de emoties van hun kind is van groot belang voor de ontwikkeling van het kind, niet alleen voor de emotionele ontwikkeling, maar ook voor het ontstaan van gedragspatronen. Wanneer dit proces goed verloopt, schenkt de ouder aandacht aan de emotionele beleving van het kind en past die de omgeving aan, zodat beter aan de behoeften van het kind wordt voldaan (Cooke et al., 2019; Fonagy et al., 1991).

Het BOAM-gedragmodel laat zien dat, wanneer dit proces niet goed

verloopt, de ouder een disfunctionele opvoedreactie laat zien (het zogenoemde secundaire probleem). Deze reactie kan zich uiten in onbegrip, angst, overbescherming, verwenning, ontkenning, afwijzing, eigen verdriet of agressie. Onderzoek laat zien dat kinderen van ouders die zelf stress ervaren bij de negatieve emoties van hun kind en daarop streng, afwijzend of minimaliserend reageren, hun emoties heftiger uiten en vaker sociaal-emotionele problemen en externaliserend gedrag vertonen (Eisenberg et al., 1999; Fabes et al., 2001; Jones et al., 2002).

De middelste en buitenste cirkel uit het BOAM-gedragmodel (secundair gedrag, tertiair probleem en tertiair gedrag)

De volgende stap in het model is de wetmatige neiging van kinderen om, wanneer ouders disfunctioneel reageren op hun primaire gedrag, secundair gedrag te gaan vertonen. Het model legt uit dat dit betekent dat kinderen hun psychische vaardigheden niet langer inzetten om hun eigen behoeften te vervullen, maar om te pleasen of te vermijden. Kortom, zij proberen zich aan te passen aan de situatie – de combinatie van het primaire probleem en het uitblijven van een adequate reactie op hun primaire gedrag – en gaan als het ware op hun tenen lopen. Dit wordt *schijnautonomie* genoemd. Kinderen kunnen dit op allerlei manieren doen, bijvoorbeeld door hun gevoelens te onderdrukken of te liegen. Onderzoek laat zien dat kinderen van ouders die overcontrolerend opvoeden de neiging hebben hun gevoelens te onderdrukken, en dat dit een voorspeller is van latere psychopathologie (McLafferty et al., 2020). Ook blijkt dat kinderen van ouders die regelmatig agressief of afwijzend reageren op hun emoties, vaker liegen (Eguaras & Erostarbe, 2021).

Vervolgens laat het model zien dat wanneer kinderen hun psychische vaardigheden op deze manier inzetten en voortdurend op hun tenen lopen, dit leidt tot het tertiaire probleem. Het tertiaire probleem verwijst naar de onhoudbaarheid van een situatie waarin het primaire probleem verborgen moet blijven, terwijl het secundaire gedrag op de lange termijn niet vol te houden is. Onderzoek laat bijvoorbeeld zien dat het onderdrukken van gevoelens voorspellend is voor het ontwikkelen van vermoeidheid, een lagere tevredenheid met het leven, een lager zelfvertrouwen en minder

verbondenheid met anderen (Cameron & Overall, 2018). Daarnaast blijkt dat liegen het zelfvertrouwen vermindert en negatieve gevoelens versterkt (Preuter et al., 2024). Doordat het op de lange termijn niet vol te houden is om voortdurend op de tenen te lopen, ontwikkelt het kind uiteindelijk tertiair gedrag, zoals externaliserend gedrag, internaliserend gedrag, dissociatie of verslaving. Zo kunnen zowel het onderdrukken van gevoelens als liegen op de langere termijn depressieve symptomen voorspellen (Cameron & Overall, 2018; Dykstra et al., 2020).

Ten slotte wordt in het model nog benoemd dat behalve primair, secundair en tertiair gedrag, dat in meer of mindere mate bij iedereen voorkomt, er ook nog kwaadaardig gedrag bestaat, dat door sommige mensen als een soort *escape* gebruikt wordt uit de ongecontroleerde tertiaire staat, en waarbij een persoon iemand anders gecontroleerd en moedwillig pijn doet. Hierop zal later in dit hoofdstuk nog worden ingegaan.

Overeenkomsten tussen het BOAM-gedragmodel en andere behandelingen

De gedragscirkel in het klein wordt beschreven in een handleiding voor cognitieve gedragstherapie voor volwassenen met ADHD (Vink, 2021). Het uitgangspunt is dat mensen met ADHD vaak last hebben van overprikkeling, die binnen deze methode wordt toegeschreven aan een onvoldoende functionerend filter. Dit vormt het primaire probleem. Door de overprikkeling, in combinatie met de taken die zij moeten uitvoeren, voelen zij zich vaak overbelast. Zij lopen daardoor als het ware op hun tenen; dit wordt beschouwd als het secundaire gedrag. Dit proces wordt verbeeld als een ballon waarin steeds meer lucht wordt geblazen, totdat deze op knappen staat. Vervolgens hoeft er nog maar iets kleins te gebeuren of er volgt een ontlading in de vorm van bijvoorbeeld een huilbui of een woede-uitbarsting (tertiair gedrag). In deze methode wordt benadrukt dat, wanneer dergelijke ontladingen zich regelmatig voordoen, het belangrijk is om iets te doen aan het overprikkelingsprobleem en dat dit niet per se hoeft te wijzen op een comorbide stoornis. Net als binnen de BOAM-methode wordt daarmee de nadruk gelegd op het aanpakken van het primaire probleem, in plaats van uitsluitend te focussen op het tertiaire gedrag zonder aandacht te besteden aan de onderliggende oorzaak.

Zowel schematherapie (Martin & Young, 2010) als *Internal Family Systems* (IFS; Schwartz, 2021) zijn relevant om te noemen, omdat de verschillende modi uit de schematherapie en de verschillende delen van de persoonlijkheid binnen IFS kunnen worden geplaatst onder verschillende vormen van secundair en tertiair gedrag. Binnen de schematherapie zijn disfunctionele schema's manieren waarop iemand naar zichzelf, anderen en de wereld kijkt. Deze schema's ontstaan doordat in de jeugd onvoldoende is voldaan aan de basisbehoeften. De disfunctionele schema's zijn daarmee vergelijkbaar met het disfunctionele referentiekader binnen de BOAM-theorie. De modi zijn toestanden waarin iemand kan verkeren en die gevoelens en gedrag beïnvloeden.

De *willoze inschikkelijke* is een voorbeeld van secundair gedrag, waarbij eigen emoties en behoeften worden weggestopt en onderdanig gedrag wordt vertoond. Ook de *perfectionistische overcontroleerder*, waarbij perfectionisme wordt nagestreefd om zichzelf te beschermen, kan worden gezien als een vorm van secundair gedrag. De *aandachts- en erkenningszoeker*, waarbij op een opvallende manier erkenning en goedkeuring worden gezocht, vormt een andere uitingsvorm van secundair gedrag. Hetzelfde geldt voor de *zelfverheerlijker*, waarin een gevoel van superioriteit wordt ervaren.

Het *razende kind* – een toestand van intense woede waarin dingen kapot kunnen worden gemaakt en kwetsende uitspraken kunnen worden gedaan – valt bijvoorbeeld onder de externaliserende draak uit de tertiaire gedragscirkel. De *straffende ouder* is een modus waarin iemand zichzelf voortdurend bestraffende boodschappen geeft en valt onder de internaliserende draak uit de tertiaire gedragscirkel. De *onthechte beschermer* valt in de meest extreme vorm onder de blokkerende draak, waarbij gevoelens worden afgesloten en sprake kan zijn van dissociatie.

Een uitzondering vormen de modi die niet onder secundair of tertiair gedrag vallen. Het *kwetsbare kind* – een toestand waarin intense en kwetsbare emoties worden ervaren – valt onder primair gedrag als reactie op een verstoring doordat *nurture* onvoldoende was afgestemd op *nature*. Ook het *blijde kind*, waarin iemand zich vrij, geliefd en tevreden voelt, en de *gezonde volwassene*, waarin sprake is van een stabiel gevoel van eigenwaarde, behoren tot het primaire gedrag. Deze modi maken deel uit van het BOAM-basismodel, maar niet van het BOAM-gedragmodel, omdat dat model specifiek gericht is op psychische problemen.

Binnen IFS bestaat het primaire probleem uit de *exiles* (ballingen). Deze

worden zo veel mogelijk uit het bewustzijn gehouden, omdat zij te kwetsbaar voelen en de pijnlijke reacties vertegenwoordigen die iemand vanuit zijn omgeving heeft ervaren. Daarnaast zijn er de beschermers: de *managers* en de *firefighters* (brandweerlieden). De *managers* richten zich vooral op het zo goed mogelijk laten verlopen van het dagelijks functioneren en maken daarbij gebruik van gezonde praktische en sociale vaardigheden. Net als bij secundair gedrag in de BOAM-theorie worden deze vaardigheden echter ingezet om, gegeven de pijn van de *exiles* (het primaire probleem en het secundaire probleem van de reacties uit de omgeving), te overleven en de onderliggende pijn te vermijden.

De *firefighters* proberen die pijn juist direct te laten verdwijnen, bijvoorbeeld door verslavingsgedrag (de blokkerende draak) of automutilatie (de internaliserende draak). Net als binnen de BOAM-methode wordt het gedrag van cliënten binnen IFS niet gezien als een stoornis, maar als een logisch gevolg van wat iemand heeft meegemaakt, waarbij de BOAM-theorie daarnaast ook expliciet de invloed van *nature* meeneemt. Juist omdat de beschermers proberen te doen wat op dat moment het beste lijkt, wordt binnen IFS benadrukt dat nooit aan de beschermers voorbij mag worden gegaan zonder hun toestemming. Ook binnen de BOAM-methode moet altijd erkenning worden gegeven aan het secundaire probleem – namelijk dat er niemand was die adequaat reageerde op het primaire gedrag dat ontstond als reactie op een verstoring – als verklaring voor het latere disfunctionele gedrag.

Het secundair probleem: disfunctionele opvoedreacties op primair gedrag

Er wordt nu verder ingegaan op het secundaire probleem: de disfunctionele opvoedreactie op het primaire probleem zoals dat door het kind wordt geuit. De BOAM-theorie beschrijft dat de opvoedreactie van ouders een belangrijke rol speelt bij het ontstaan van gedragspatronen. Zo laat onderzoek zien dat kinderen met aandachtstekort en hyperactief gedrag – symptomen van een niet-optimale neurologische ontwikkeling en dus van een primair probleem – later in hun leven oppositioneel gedrag kunnen gaan vertonen (Harvey et al., 2016). Op basis van het beschikbare onderzoek wordt aangenomen dat dit samenhangt met negatieve opvoedreacties

die een deel van de ouders laat zien in reactie op het aandachtstekort en de hyperactiviteit van het kind (Azeredo et al., 2018; Harvey et al., 2016). ADHD-gedrag van kinderen voorspelt inderdaad negatieve opvoedreacties van ouders (Wymbs et al., 2015), en negatieve, overreactieve opvoedreacties voorspellen de ontwikkeling van oppositioneel gedrag bij kinderen (Becht et al., 2016; Harvey et al., 2011).

Een ander voorbeeld is dat de manier waarop ouders in de opvoeding reageren op een kind dat een traumatische ervaring heeft meegemaakt, mede kan bepalen of het kind een posttraumatische stressstoornis (PTSS) ontwikkelt (Afzal et al., 2023). Ouderlijk gedrag dat voorspellend is voor de ontwikkeling van zo'n stoornis is bijvoorbeeld het bieden van afleiding aan het kind (Afzal et al., 2023). Het bieden van afleiding valt binnen de BOAM-theorie onder het ontkennen van het primaire probleem. Het nodigt het kind uit om te doen alsof het trauma niet bestaat (secundair gedrag), in plaats van het trauma onder ogen te zien en daarin gesteund te worden, zodat verwerking kan plaatsvinden.

Een ander voorbeeld van ouderlijk gedrag dat voorspellend is voor de ontwikkeling van PTSS bij kinderen is overbescherming (Afzal et al., 2023). Overbescherming lijkt, ten opzichte van eerdere generaties, vaker voor te komen in de huidige eeuw (Bristow, 2023; Nikiforidou, 2019; Pimentel, 2012). Overbescherming en verwenning zijn opvoedreacties van ouders die het primaire probleem bij het kind kunnen verhullen, omdat het kind juist door deze overbescherming en verwenning min of meer kan blijven doen wat de maatschappij, en met name school, van het kind vraagt. Er is veel onderzoek gedaan naar overbescherming en het functioneren van kinderen in de overgang naar volwassenheid. Een review en meta-analyse laten zien dat deze jongvolwassenen op tal van gebieden minder goed functioneren. De auteurs concluderen dat overbescherming een risicofactor vormt voor de sociale en emotionele ontwikkeling van kinderen (Urone et al., 2024). Vanuit de BOAM-theorie zouden de resultaten van dit onderzoek echter ook anders geïnterpreteerd kunnen worden. Mogelijk is overbescherming door ouders een reactie op de overvraging van kinderen in onze huidige maatschappij (Bristow, 2023). De problemen van deze jongvolwassenen kunnen dan worden verklaard door een combinatie van overvraging, overbescherming en verwenning, waardoor de overvraging niet stopt, autonomie onvoldoende wordt opgebouwd en het kind schijnautonomie ontwikkelt die op termijn onhoudbaar wordt en uiteindelijk leidt tot tertiair gedrag. Het

onderzoek liet inderdaad zien dat de jongvolwassenen kampten met zowel een gebrek aan vaardigheden als psychopathologie (Urone et al., 2024).

Ander onderzoek liet eveneens zien dat overbescherming gedeeltelijk een reactie lijkt te zijn op problemen van kinderen. Moeders rapporteerden dat zij over het algemeen overbeschermender waren naar hun angstige kind dan naar hun niet-angstige kind (Hudson & Rapee, 2005).

Secundair gedrag

Er zal nu verder worden ingegaan op het secundaire gedrag. In dit verband wordt allereerst de *fawn*-reactie besproken. In de traumaliteratuur wordt de *fawn*-reactie vaak genoemd naast de *fight*-, *flight*- en *freeze*-reacties. Deze laatste reacties komen grotendeels overeen met het tertiaire gedrag zoals beschreven in het BOAM-gedragmodel: externaliseren, internaliseren en blokkeren. De *fawn*-reactie bestaat uit pleasegedrag of afhankelijk gedrag (Merlo & Sugden, 2023; Shilliday, 2024) en wordt binnen de BOAM-methode beschouwd als een vorm van secundair gedrag: het verbergen van de primaire reactie en het aanpassen aan de situatie, in de hoop dat de eigen behoeften – in tegenstelling tot bij het primaire gedrag, waarbij dat niet gebeurde – nu wel worden gezien en vervuld.

Voorbeelden van schijnautonomie zijn cognitieve schijnautonomie en identiteitsafhankelijke schijnautonomie. Cognitieve schijnautonomie houdt in dat kinderen hun cognitieve vaardigheden inzetten om hun leeftijdsgenoten bij te kunnen benen, bijvoorbeeld op het gebied van sociale vaardigheden. Dit wordt vaak gezien bij meisjes met een classificatie autismespectrumstoornis en wordt ook aangedragen als een van de redenen waarom autisme bij meisjes minder vaak wordt geclassificeerd (Lockwood Estrin et al., 2021). Meisjes met autisme observeren actief hun leeftijdsgenoten en doen hun best hun gedrag aan dat van hen aan te passen, zodat zij sociaal gezien niet buiten de boot vallen (Lockwood Estrin et al., 2021; Schoondermark et al., 2025). Een mogelijke consequentie van dit aanpassingsgedrag is dat zij risico lopen op een burn-out, waarbij zij deze manier van functioneren niet langer kunnen volhouden en uiteindelijk vaardigheden verliezen (Raymaker et al., 2020; Schoondermark et al., 2025).

Identiteitsafhankelijke schijnautonomie wordt gezien bij jongeren die zich sterk vasthouden aan een bepaalde identiteit, onder andere om sociaal

gezien te kunnen ‘overleven’. Adolescenten die zich psychologisch niet optimaal hebben kunnen ontwikkelen, tegen problemen aanlopen, zich ‘anders’ voelen en niet vanzelfsprekend binnen verschillende groepen passen, hebben vaak twijfels over wie zij zijn en hoe zij zich zouden moeten gedragen. In dat geval proberen zij aansluiting te vinden bij leeftijdsgenoten die met vergelijkbare thema’s worstelen, om zo meer gevoel voor een eigen identiteit te ontwikkelen (Hogg et al., 2011).

Juist wanneer adolescenten erg onzeker zijn, kunnen zeer uitgesproken radicale ideeën of groepen aantrekkelijk worden, ook wanneer daarin gevaarlijk gedrag wordt aangemoedigd (Hogg et al., 2011). Wanneer adolescenten zich vervolgens nog maar op één onderwerp of één groep richten, kan dit risicovol zijn (Miller et al., 2016), bijvoorbeeld wanneer zij via sociale media terechtkomen in een *pro-eating disorder*-groep (Reid & Weigle, 2014).

Identiteitsafhankelijke schijnautonomie wordt ook gezien bij jongens die misogyne ideeën aanhangen (Over et al., 2025). Meer dan driekwart van de docenten in het voortgezet onderwijs die deelnamen aan een Brits onderzoek naar de invloed van online misogynie op hun leerlingen gaf aan hierover zeer bezorgd te zijn. Hetzelfde gold voor bijna twee derde van de docenten in het basisonderwijs (Over et al., 2025).

Onderzoek wijst uit dat met name mannen die niet kunnen voldoen aan hun eigen verwachtingen ten aanzien van hun mannelijkheid – bijvoorbeeld dat veel vrouwen op hen vallen of dat zij hun emoties goed kunnen beheersen – een grotere kans hebben om agressief gedrag en misogyne opvattingen te ontwikkelen (Aadahl, 2024). Ook zorgen over het niet mannelijk genoeg zijn bleken voorspellend te zijn voor meer agressie en misogynie (Aadahl, 2024).

Vanuit de BOAM-theorie kan worden verondersteld dat juist jongens met relatief veel primaire problemen, en daarmee een grotere psychische kwetsbaarheid, vaker worden geconfronteerd met een discrepantie tussen hun verwachtingen ten aanzien van hun eigen mannelijkheid en hun mogelijkheden om aan die verwachtingen te voldoen. Dit zou de kans kunnen vergroten dat zij hun toevlucht zoeken tot deze vorm van secundair gedrag, namelijk identiteitsafhankelijke schijnautonomie in de vorm van misogynie.

Hoewel het voor de ontwikkeling van jongeren belangrijk is dat zij in vrijheid kunnen onderzoeken wat hun seksuele oriëntatie is en wat hun gende-

ridenteit is, bestaat volgens de BOAM-theorie de mogelijkheid dat het behoren tot de LHBTQIA+-gemeenschap in sommige gevallen ook kan samengaan met een bepaalde mate van identiteitsafhankelijke schijnautonomie.

Onderzoek wijst uit dat jongeren die zijn verwezen vanwege genderdysforie gemiddeld vijf à zes psychologische of psychosociale kwetsbaarheidsfactoren hadden en dat meer dan de helft van deze jongeren er minimaal zes had (Bechard et al., 2017). Op basis van dit onderzoek wordt geadviseerd om, wanneer de psychologische kwetsbaarheid niet het gevolg lijkt te zijn van de genderdysforie (bijvoorbeeld wanneer suïcidaliteit lijkt samen te hangen met ernstige pestervaringen), zorgvuldig af te wegen of een jongere al klaar is voor biomedische behandelingen, of dat eerst een psychotherapeutische behandeling wenselijk is (Bechard et al., 2017; Cohen-Kettenis et al., 2011).

Onderzoekers wijzen er bovendien op dat identiteitsontwikkeling een belangrijke ontwikkelingstaak is tijdens de adolescentie en dat nog onvoldoende duidelijk is of adolescenten – in het bijzonder adolescenten met psychische problemen – die zich aanmelden voor hormonale behandeling deze ontwikkelingstaak al voldoende hebben doorlopen. Daarvoor is nog te weinig bekend over de manier waarop genderidentiteit en de variatie daarin zich ontwikkelen (Kaltiala-Heino et al., 2018).

Vanuit de BOAM-theorie kan worden verondersteld dat jongeren met relatief veel primaire problemen mogelijk een grotere neiging hebben zich vast te houden aan een groepsidentiteit die nog niet volledig is uitgekristalliseerd. In dat geval zou deze groepsidentiteit kunnen fungeren als een vorm van identiteitsafhankelijke schijnautonomie, in plaats van een uiting van een verder ontwikkelde autonomie en een afgeronde identiteitsontwikkeling.

Kwaadaardigheid (onder in het BOAM-gedragmodel)

Ten slotte wordt ingegaan op kwaadaardigheid, dat in tegenstelling tot primair, secundair en tertiair gedrag niet bij alle mensen voorkomt. Binnen de wetenschappelijke literatuur worden mensen die dergelijk kwaadaardig gedrag vertonen vaak aangeduid als mensen met psychopathie (De Brito et al., 2021). Er bestaat een duidelijke samenhang tussen psychopathie en een voorgeschiedenis van interpersoonlijk trauma, meestal in de vroege jeugd (Craparo et al., 2013). Er wordt verondersteld dat mensen met psy-

chopathie hebben geleerd hun emoties als het ware ‘uit te zetten’, en dat dit gebrek aan emotionele beleving, wanneer dit langdurig gebeurt, een relatief stabiele persoonlijkheidseigenschap kan worden (Churchman et al., 2019).

Vanuit de BOAM-theorie kan worden verondersteld dat mensen die psychopathie hebben ontwikkeld, tijdens het leren onderdrukken van hun emoties eerst terechtkwamen in de ‘blokkerende draak’ (tertiair gedrag), waarna zij – niet langer geremd door emoties en empathie – konden vervallen in kwaadaardig gedrag (een ontsnapping uit de ‘drakencirkel’). Hun gevoelloosheid zou er bovendien voor kunnen zorgen dat zij, wanneer zij later opnieuw traumatische ervaringen meemaken, daar minder last van ondervinden (Anestis et al., 2017; Willemsen et al., 2012). Ander onderzoek laat echter zien dat mensen met psychopathie niet alleen anderen belasten met hun kwaadaardige gedrag, maar daar zelf eveneens onder lijden (Davis et al., 2024).

Ook onderzoek naar pesters laat zien dat pesten, dat eveneens kan worden beschouwd als een vorm van kwaadaardig gedrag, samenhangt met posttraumatische stress, hoewel deze samenhang minder sterk is dan bij slachtoffers van pesten (Baldry et al., 2019; Colella et al., 2025; Penning et al., 2010).

Een heftige uiting van kwaadaardigheid is een *school shooting*. In een artikel over negentien *school shootings* (gepleegd door zestien jongens en drie meisjes) worden de ontwikkelingstrajecten die tot deze gebeurtenissen leidden nauwgezet beschreven (Sommer et al., 2020). Hierna wordt dit onderzoek samengevat, waarbij tevens wordt bekeken hoe deze ontwikkelingstrajecten passen binnen het BOAM-gedragmodel.

In het onderzoek wordt onderscheid gemaakt tussen twee groepen ouders. De eerste groep (hierna de *internaliserende groep* genoemd) bestond uit acht kinderen. Deze groep wordt beschreven als kinderen die klein waren voor hun leeftijd, angstig, verlegen en lichamelijk zwak waren, en daarnaast beperkte sociale vaardigheden en executieve functies hadden. Hun ouders verwachtten meer van hen dan zij konden laten zien, bijvoorbeeld op het gebied van dominantie, schoolprestaties of populariteit, en waren minder sensitief voor de behoeften van hun kinderen.

Vanuit de BOAM-theorie kan worden verondersteld dat bij deze kinderen sprake was van overvragingsgerelateerde ordeningsproblematiek (overvraging van het zenuwstelsel en het referentiekader). Hun primaire gedrag leek te bestaan uit terugtrekgedrag en angstige reacties. Het secundaire

probleem bestond vervolgens uit de reactie van de ouders, die andere verwachtingen van hun kind hadden en het kind onvoldoende hielpen door het te beschermen tegen overvraging.

De tweede groep (hierna de *externaliserende groep* genoemd) bestond uit elf kinderen, die opgroeiden in gezinnen waarin onvoldoende aan hun basisbehoeften werd voldaan, bijvoorbeeld als gevolg van verwaarlozing en mishandeling. Deze kinderen lieten al op jonge leeftijd agressief gedrag zien, waardoor de relatie met leerkrachten en klasgenoten negatief werd beïnvloed. Vanuit de BOAM-theorie kan worden verondersteld dat hun primaire gedrag aanvankelijk bestond uit het uiten van boosheid. Gezien het agressieve gedrag dat zij al op jonge leeftijd vertoonden, lijkt bij deze groep echter ook al sprake te zijn geweest van tertiair gedrag.

Dit was gedurende gemiddeld de eerste twaalf levensjaren de uitgangssituatie van beide groepen.

Voor beide groepen deed zich rond het twaalfde levensjaar gemiddeld een keerpunt voor. De kinderen voelden zich bijvoorbeeld gepest, buitengesloten, beschuldigd of niet begrepen (Sommer et al., 2020). Vanuit de BOAM-theorie kan worden verondersteld dat dit een nog ernstigere vorm van het secundaire probleem vormde: de omgeving wees het kind nog sterker af dan het eerder had ervaren. Mogelijk hing dit samen met het feit dat de verwachtingen van de omgeving toenamen naarmate de kinderen de adolescentie bereikten, terwijl zij daar in toenemende mate niet aan konden voldoen.

Volgens Sommer et al. (2020) veranderde het zelfbeeld van de kinderen, waarna hun copingstrategieën niet langer goed functioneerden en zij kampten met een diep gevoel van schaamte dat zij verborgen hielden. Vanuit de BOAM-theorie komt dit overeen met de onhoudbaarheid van het secundaire gedrag, zoals weergegeven in het model als het tertiaire probleem.

In de daaropvolgende periode, die gemiddeld ongeveer drie jaar duurde, keerden de adolescenten uit de internaliserende groep zich steeds meer in zichzelf en verbraken zij allerlei sociale contacten. Vanuit de BOAM-theorie komt dit overeen met blokkeren als vorm van tertiair gedrag. Zij kozen er vaak voor zich te verliezen in een imaginaire wereld, waarin zij zich juist krachtig en machtig voelden, en besteedden bijvoorbeeld veel tijd aan agressieve computerspellen.

De adolescenten uit de tweede groep gingen juist nog sterker externaliserend gedrag vertonen. Vanuit de BOAM-theorie sluit dit aan bij het

idee dat terugkeer naar de secundaire toestand steeds moeilijker wordt als gevolg van de oncontroleerbare verlangens, fixaties en behoeften die ontstaan door langdurige druk op de basisbehoeften en herhaalde psychische faalervaringen. Zij gedroegen zich bijvoorbeeld agressief tegenover kinderen of leerkrachten die niets met de oorspronkelijke beschamende situatie te maken hadden.

Waar deze adolescenten zich vóór de beschamende gebeurtenis nog binnen de gedragscirkels leken te bevinden en vooral externaliserend gedrag vertoonden, lijkt de beschamende gebeurtenis vanuit de BOAM-theorie een trigger te zijn geweest om de gedragscirkels te verlaten en kwaadaardig gedrag te ontwikkelen. Zij kregen vaak ‘foute’ vrienden, begonnen crimineel gedrag te vertonen en kwamen in aanraking met de politie.

Na ongeveer drie jaar deed zich opnieuw een keerpunt voor. Dit vond gemiddeld ruim een jaar vóór de *school shooting* plaats bij de eerste groep en ongeveer een half jaar vóór de *school shooting* bij de tweede groep. Aan dit keerpunt ging vooraf dat de adolescenten zich realiseerden dat hun tertiaire en kwaadaardige gedrag hen niet bracht waarnaar zij verlangden. Zij deden vervolgens gedurende enige tijd pogingen hun gedrag te verbeteren door zich sociaal wenselijker te gedragen. Vanuit de BOAM-theorie kan dit worden gezien als een terugkeer naar secundair gedrag, aangezien het primaire probleem nog altijd niet was opgelost.

Zij probeerden nieuwe vrienden te maken, vertelden hun ouders, docenten of therapeuten meer over hun gevoelens, boden excuses aan aan docenten, veranderden van school, enzovoort. Deze pogingen hadden echter onvoldoende effect: zij namen de onderliggende pijn niet weg, de adolescenten ervoeren opnieuw afwijzing of slaagden er niet in hun nieuwe gedrag vol te houden. Volgens Sommer et al. (2020) leidde dit tot een tweede keerpunt, waarbij de hoop op een beter leven leek te vervliegen. Vanuit de BOAM-theorie kan worden verondersteld dat dit het moment was waarop zij zich definitief richtten op kwaadaardig gedrag.

De adolescenten uit de internaliserende groep begonnen vervolgens te fantaseren over zeer ernstig geweld, zich daarin te verdiepen en hun daad zorgvuldig te plannen. Daarnaast uitten zij zich voor het eerst openlijk agressief in de buitenwereld. De adolescenten uit de externaliserende groep zagen zichzelf al langer als agressief, maar voelden zich nu gelegitimeerd om geweld te gebruiken. In deze fase gingen zij zich nog agressiever gedragen dan voorheen.

Vervolgens deed zich bij beide groepen een triggerende gebeurtenis voor, toen zij gemiddeld ongeveer zeventien jaar oud waren. Soms betrof dit opnieuw een beschamende situatie; in andere gevallen was er een andere aanleiding waardoor zij hun plannen wilden versnellen. De eerste groep nam vervolgens gemiddeld nog vijf maanden de tijd om de aanslag voor te bereiden, terwijl de tweede groep daar gemiddeld zes dagen voor nam. Er werden wapens aangeschaft en klaargemaakt en de laatste sociale contacten werden verbroken.

De eerste groep maakte gemiddeld 33 slachtoffers, vaak op hun (voormalige) school, waarbij de slachtoffers meestal betrekkelijk willekeurig werden gekozen. De tweede groep maakte gemiddeld zes slachtoffers en leek duidelijker specifieke personen als doelwit te kiezen.

Referenties

- Aadahl, S. (2024). *The Precarious Man: Measuring masculine discrepancy and its relationships with aggression and misogyny*. Virginia Polytechnic Institute and State University.
- Afzal, N., Ye, S., Page, A.C., Trickey, D., Lyttle, M.D., Hiller, R.M., & Halligan, S.L. (2023). A systematic literature review of the relationship between parenting responses and child post-traumatic stress symptoms. *European Journal of Psychotraumatology*, 14(1), 2156053.
- Anestis, J.C., Harrop, T.M., Green, B.A., & Anestis, M.D. (2017). Psychopathic personality traits as protective factors against the development of post-traumatic stress disorder symptoms in a sample of national guard combat veterans. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 39(7), 220–229.
- Azeredo, A., Moreira, D., & Barbosa, F. (2018). ADHD, CD, and ODD: Systematic review of genetic and environmental risk factors. *Research in Developmental Disabilities*, 82, 10–19.
- Baldry, A.C., Sorrentino, A., & Farrington, D.P. (2019). Post-traumatic stress symptoms among Italian preadolescents involved in school and cyber bullying and victimization. *Journal of Child and Family Studies*, 28(9), 2358–2364.
- Bechard, M., VanderLaan, D.P., Wood, H., Wasserman, L., & Zucker, K.J. (2017). Psychosocial and psychological vulnerability in adolescents with gender dysphoria: A ‘proof of principle’ study. *Journal of Sex & Marital Therapy*, 43(7), 678–688.

- Becht, A.I., Prinzie, P., Deković, M., van den Akker, A.L., & Shiner, R.L. (2016). Child personality facets and overreactive parenting as predictors of aggression and rule-breaking trajectories from childhood to adolescence. *Development and Psychopathology*, 28(2), 399–413.
- Bristow, J. (2023). The double bind of parenting culture: Helicopter parents and cotton wool kids. In: E. Lee, J. Bristow, C. Faircloth & J. Macvarish (Eds.), *Parenting culture studies* (pp. 267–290). Springer International Publishing.
- Cameron, L.D., & Overall, N.C. (2018). Suppression and expression as distinct emotion-regulation processes in daily interactions: Longitudinal and meta-analyses. *Emotion*, 18(4), 465.
- Churchman, J., Williams, L., & Becker, S. (2019). The effects of psychological trauma on psychopathy. *Forensic Update*, 1(131), 15–22.
- Cohen-Kettenis, P.T., Steensma, T.D., & de Vries, A.L. (2011). Treatment of adolescents with gender dysphoria in the Netherlands. *Child and Adolescent Psychiatric Clinics*, 20(4), 689–700.
- Colella, G.M., Servidio, R.C., Palermi, A.L., Bartolo, M.G., García-Carrera, P., Ortega-Ruiz, R., & Romera, E.M. (2025). Cyberbullying perpetration and socio-behavioral correlates in Italian and Spanish preadolescents: A cross-national study and serial mediation analysis. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 22(3), 389.
- Cooke, J.E., Kochendorfer, L.B., Stuart-Parrigon, K.L., Koehn, A.J., & Kerns, K.A. (2019). Parent-child attachment and children's experience and regulation of emotion: A meta-analytic review. *Emotion*, 19(6), 1103.
- Craparo, G., Schimmenti, A., & Caretti, V. (2013). Traumatic experiences in childhood and psychopathy: A study on a sample of violent offenders from Italy. *European Journal of Psychotraumatology*, 4(1), 21471.
- Davis, K.C., Kavish, N., & Anderson, J.L. (2024). The personal cost of psychopathy: Impacts of triarchic psychopathy traits on impairment, internalizing, and life satisfaction. *Personality and Individual Differences*, 219, 112507.
- De Brito, S.A., Forth, A.E., Baskin-Sommers, A.R., Brazil, I.A., Kimonis, E.R., Pardini, D., Frick, P.J., Blair, R.J.R., & Viding, E. (2021). Psychopathy. *Nature Reviews Disease Primers*, 7(1), 49.
- Dykstra, V.W., Willoughby, T., & Evans, A.D. (2020). Lying to friends: Examining lie-telling, friendship quality, and depressive symptoms over time during late childhood and adolescence. *Journal of Adolescence*, 84, 123–135.
- Eguaras, S.G., & Erostarbe, I.I. (2021). The role of parenting practices in children's antisocial lying: A systematic review. *Psychologist Papers*, 42(2), 152–159.

- Eisenberg, N., Fabes, R.A., Shepard, S.A., Guthrie, I.K., Murphy, B.C., & Reiser, M. (1999). Parental reactions to children's negative emotions: Longitudinal relations to quality of children's social functioning. *Child Development*, 70(2), 513-534.
- Fabes, R.A., Leonard, S.A., Kupanoff, K., & Martin, C.L. (2001). Parental coping with children's negative emotions: Relations with children's emotional and social responding. *Child Development*, 72(3), 907-920.
- Fonagy, P., Steele, M., Steel, H., Moran, G.S., & Higgitt, A.C. (1991). The capacity for understanding mental states: The reflective self in parent and child and its significance for security of attachment. *Infant Mental Health Journal*, 12(3), 201-218.
- Ford, J.D., Albert, D.B., & Hawke, J. (2008). Prevention and treatment interventions for traumatized children: Restoring children's capacities for self-regulation. In: B. Allen & M. Kronenberg (Eds.), *Treating traumatized children* (pp. 213-227). Routledge.
- Harvey, E.A., Metcalfe, L.A., Herbert, S.D., & Fanton, J.H. (2011). The role of family experiences and ADHD in the early development of oppositional defiant disorder. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 79(6), 784.
- Harvey, E.A., Breaux, R.P., & Lugo-Candelas, C.I. (2016). Early development of comorbidity between symptoms of attention-deficit/hyperactivity disorder (ADHD) and oppositional defiant disorder (ODD). *Journal of Abnormal Psychology*, 125(2), 154.
- Hogg, M.A., Siegel, J.T., & Hohman, Z.P. (2011). Groups can jeopardize your health: Identifying with unhealthy groups to reduce self-uncertainty. *Self and Identity*, 10(3), 326-335.
- Hudson, J.L., & Rapee, R.M. (2005). Parental perceptions of overprotection: Specific to anxious children or shared between siblings? *Behaviour Change*, 22(3), 185-194.
- Jones, S., Eisenberg, N., Fabes, R.A., & MacKinnon, D.P. (2002). Parents' reactions to elementary school children's negative emotions: Relations to social and emotional functioning at school. *Merrill-Palmer Quarterly*, 48(2), 133-159.
- Kaltiala-Heino, R., Bergman, H., Työläjärvi, M., & Frisé, L. (2018). Gender dysphoria in adolescence: Current perspectives. *Adolescent Health, Medicine and Therapeutics*, 9, 31-41.
- Lockwood Estrin, G., Milner, V., Spain, D., Happé, F., & Colvert, E. (2021). Barriers to autism spectrum disorder diagnosis for young women and girls:

- A systematic review. *Review Journal of Autism and Developmental Disorders*, 8(4), 454-470.
- Lozada, F.T., Halberstadt, A.G., Craig, A.B., Dennis, P.A., & Dunsmore, J.C. (2016). Parents' beliefs about children's emotions and parents' emotion-related conversations with their children. *Journal of Child and Family Studies*, 25, 1525-1538.
- Martin, R., & Young, J. (2010). Schema Therapy. In: K.S. Dobson (Ed.), *Handbook of Cognitive-Behavioral Therapies* (pp. 317-346). Guilford Press.
- Merlo, G., & Sugden, S.G. (2023). *Trauma considerations*. In: G. Merlo & C.P. Fagundes (Eds.), *Lifestyle psychiatry: Through the lens of behavioral medicine* (chapter 5). CRC Press.
- McGibben, C. (2017). Alone centers: Privacy retreats for young children to manage emotions and seek shelter from overstimulating environments. *University of Montana Journal of Early Childhood Scholarship and Innovative Practice*, 1(1), 5.
- McLafferty, M., Bunting, B.P., Armour, C., Lapsley, C., Ennis, E., Murray, E., & O'Neill, S.M. (2020). The mediating role of emotion regulation strategies on psychopathology and suicidal behaviour following negative childhood experiences. *Children and Youth Services Review*, 116, 105212.
- Miller, K., Wakefield, J.R., & Sani, F. (2016). Greater number of group identifications is associated with healthier behaviour in adolescents. *British Journal of Developmental Psychology*, 34(2), 291-305.
- Nikiforidou, Z. (2019). Risk and safety in Western society. In: J. Murray, B. Blue Swadener & K. Smith (Eds.), *The Routledge International Handbook of Young Children's Rights* (pp. 97-106). Routledge.
- Obeldobel, C.A., Brumariu, L.E., & Kerns, K.A. (2023). Parent-child attachment and dynamic emotion regulation: A systematic review. *Emotion Review*, 15(1), 28-44.
- Over, H., Bunce, C., Baggaley, J., & Zendle, D. (2025). Understanding the influence of online misogyny in schools from the perspective of teachers. *PloS One*, 20(2), e0299339.
- Penning, S.L., Bhagwanjee, A., & Govender, K. (2010). Bullying boys: The traumatic effects of bullying in male adolescent learners. *Journal of Child and Adolescent Mental Health*, 22(2), 131-143.
- Pimentel, D. (2012). Criminal child neglect and the free range kid: Is overprotective parenting the new standard of care. *Utah Law Review*, 2, Article 10.
- Preuter, S., Jaeger, B., & Stel, M. (2024). The costs of lying: Consequences of

- telling lies on liar's self-esteem and affect. *British Journal of Social Psychology*, 63(2), 894-908.
- Raymaker, D.M., Teo, A.R., Steckler, N.A., Lentz, B., Scharer, M., Delos Santos, A., Kapp, S.K., Hunter, M., Joyce, A., & Nicolaidis, C. (2020). 'Having all of your internal resources exhausted beyond measure and being left with no clean-up crew': Defining autistic burnout. *Autism in Adulthood*, 2(2), 132-143.
- Reid, D., & Weigle, P. (2014). Social media use among adolescents: Benefits and risks. *Adolescent Psychiatry*, 4(2), 73-80.
- Roxburgh, E.C. (2023). 'It's like feeling and experiencing everything in HD': An interpretative phenomenological analysis of sensory processing sensitivity. *The Humanistic Psychologist*, 51(4), 377.
- Salmon, K., & Bryant, R.A. (2002). Posttraumatic stress disorder in children: The influence of developmental factors. *Clinical Psychology Review*, 22(2), 163-188.
- Schoondermark, F., Spek, A., & Kiep, M. (2025). Evaluating an autistic burnout measurement in women. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 55(9), 3328-3341.
- Schwartz, R. (2021). *No bad parts: Healing trauma and restoring wholeness with the Internal Family Systems model*. Sounds True.
- Shilliday, E. (2024). *Developmental trauma in CAMHS: Internal and external experiences of patients presenting with trauma symptoms* [Doctoral dissertation]. University of Essex & Tavistock and Portman NHS Foundation Trust.
- Sommer, F., Leuschner, V., Fiedler, N., Madfis, E., & Scheithauer, H. (2020). The role of shame in developmental trajectories towards severe targeted school violence: An in-depth multiple case study. *Aggression and Violent Behavior*, 51(4), 101386.
- Urone, C., Verdi, C., Iacono, C.L., & Miano, P. (2024). Dealing with overparenting: Developmental outcomes in emerging adults exposed to overprotection and overcontrol. *Trends in Psychology*, 1-26.
- Villalta, L., Smith, P., Hickin, N., & Stringaris, A. (2018). Emotion regulation difficulties in traumatized youth: A meta-analysis and conceptual review. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 27(4), 527-544.
- Vink, S. (2021). *Cognitieve gedragstherapie bij volwassenen met ADHD: Handleiding voor therapeuten*. Bohn Stafleu van Loghum.
- Willemsen, J., De Ganck, J., & Verhaeghe, P. (2012). Psychopathy, traumatic exposure, and lifetime posttraumatic stress. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 56(4), 505-524.

Wymbs, B.T., Wymbs, F.A., & Dawson, A.E. (2015). Child ADHD and ODD behavior interacts with parent ADHD symptoms to worsen parenting and interparental communication. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 43(1), 107–119.